

УДК 336.1

Кривонос Д. А.

здобувач вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні
Державний торговельно-економічний Університет
м. Київ, Україна

СУЧАСНІ ТРЕНДИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Податкове регулювання економічного розвитку є багатомірним та комплексним процесом, спрямованим на досягнення стійкого зростання. Інституційний інструментарій фіскальної політики включає як рестрикції, так і стимули, оптимальне застосування яких здатне ревіталізувати господарські активності економічних агентів, сприяти притоку інвестицій у відповідну країну чи її окремих регіон. В умовах протистояння повномасштабній військовій агресії трансформація системи фіскальних інституцій відбувається логічно та послідовно відповідно до «Національної стратегії доходів України до 2030 року» (надалі – «Стратегія-2030»), що є своєрідною дорожньою картою [1]. З метою задоволення фіскальних потреб у середньостроковій перспективі особливу увагу у «Стратегії-2030» приділено процесам удосконалення процедур податкового та митного адміністрування.

Одним із найважливіших світових трендів податкової політики є автоматизація, інтелектуалізація та цифровізація процесів збору, обробки, передачі, обміну та зберігання інформації. Для інституційного розмежування функцій із провадження фіскальної політики Державною податковою службою для вдосконалення адміністрування інформаційно-комунікаційних систем і баз даних Розпорядженням Кабміну від 17 листопада 2021 року № 1467-р схвалено «Стратегію здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року», положення якої інтегровано в «Стратегію-2030» [2]. Цифровізація адміністрування податків та мита є пріоритетом податкового регулювання економічного розвитку. Регламентується консолідація інформресурсів суб'єктів управління публічними фінансами і забезпечення їх адміністрування незалежною ІТ-установою. Діяльність останньої передбачає впровадження та проведення сертифікаційного аудиту системи управління інформаційної безпеки на основі стандарту *ISO/IEC 27001:2005*. Забезпечення цифрової гігієни, своєчасне виявлення, реєстрація та реагування на інциденти інформбезпеки є передумовами ефективного адміністрування.

Використання та доступ до інформації про обсяги та обороти коштів економічних агентів-платників податків на банківських рахунках має регламентуватися безпековими принципами. Так, рівень доступу оператора до єдиної інформаційно-комунікаційної системи має передбачати надання йому персоніфікованої або ж деперсоніфікованої інформації про платників. Надважливим для забезпечення ефективного функціонування фіскальних органів в режимі обробки деперсоніфікованої інформації є створення окремого захищеного контуру з кодуванням і декодуванням раніше відкритих персональних ідентифікаторів платників. Інтеграція з системами нарахування та відшкодування ПДВ, моніторингу руху підакцизних товарів, платіжної інформації ЄС тощо є важливою не лише з практичної точки зору, а й виступає частиною зобов'язань, взятих Україною згідно євроінтеграційних прагнень.

Питання кодування та декодування інформації щодо платників податків видається фундаментальним в контексті цифровізації податкового контролю та адміністрування. Персоніфікація у формі декодування даних системи фіскальних органів має відбуватись виключно за стандартизованою процедурою, у законодавчо детермінованих випадках. Інформаційні системи фіскальних інституцій повинні функціонувати в режимі максимальної деперсоніфікації платників, повної неможливості асоціації відповідних даних із конкретним економічним агентом. Варто зазначити, що у ЄС апріорно впроваджено Загальний регламент про захист даних (*General Data Protection Regulation, GDPR*), що гарантує недискретність та доцільність

використання ІТ-рішень щодо обробки максимально чутливої персональної інформації.

Цифровий тренд стосується першочергово проблематики проведення фактичних і документальних податкових перевірок, дозволяючи підвищувати якість роботи податкових аудиторів, з одного боку, і знижувати навантаження на платників податків, з іншого. Цифровізація шаблонів організаційних документів та матеріалів пов'язаних із проведенням фактичних перевірок (наказів на проведення, направлень, актів за результатами тощо) дозволяє економити час фіскальних служб і платників податків, знижуючи транзакційні витрати. Цифрові продукти і рішення інтегровані у систему адміністрування податків підвищують точність оцінювання ризиків (при плануванні податкових перевірок), прискорюють процеси обробки великих обсягів інформації та документів, дозволяють превентивно виявляти помилки під час розрахунку податкових зобов'язань, мінімізувати корупцію та інші прояви «людського фактору».

Взаємодія фіскальних інституцій з платниками податків у світовій практиці наразі передбачає застосування інструментарію електронного аудиту (надалі – *E-аудиту*), коли фінансова інформація надається платниками у електронному вигляді за стандартними вимогами, а надалі опрацьовується за допомогою спеціалізованих пакетів прикладних програм. Загальноприйнятим форматом подання фінансової інформації є розроблений ОЕСР стандартний аудиторський файл (надалі – *Standard Audit File – Tax, SAF-T*), що включає експортовані з системи обліку суб'єкта господарювання достовірні дані про його активи, власний капітал та зобов'язання, а також зміни у основних фінансово-господарських індикаторах протягом певного періоду. Формування *SAF-T* сприяє достовірності ведення платниками обліку і дозволяє підвищити рівень добровільності дотримання ними норм фіскального законодавства. Наказом Мінфіну України від 15 вересня 2020 року № 561 «Про затвердження Змін до Порядку надання документів великого платника податків в електронній формі при проведенні документальної перевірки» врегульовано питання щодо формування *SAF-T UA* для вказаної категорії платників [3]. Перші вітчизняні успішні кейси впровадження проекту «*E-аудит*» зафіксовані ще в 2021 році.

Доцільною видається розробка системи *E-аудиту* в межах комплексного підходу із вдосконалення умов неухильного дотримання фіскального законодавства платниками, замість концентрації ексклюзивно на технічній підтримці власне аудиту. Важливою є уніфікація вимог та методик обміну інформацією між податковими інституціями та платниками, завдяки чому автоматично визначається адекватність нарахування зобов'язань та повнота сплати податків, скорочуються витрати часу всіх учасників процесу, мінімізується ймовірність помилок, виникають нові канали одержання результатів фіскальних перевірок. «Стратегією–2030» передбачено 8-етапний алгоритм впровадження системи *E-аудиту*, що має стати прикладом стратегії *win-win* у взаємодії фіскальних органів і платників податків. Особливої гостроти ці питання набувають в специфічному контексті функціонування воєнної економіки, коли існує потреба максимально ефективно мобілізації публічних фінансових ресурсів [4].

Паралельно має вдосконалюватися методика аудиту, алгоритми і тести, програмне забезпечення для аналізу *SAF-T UA*. Однак інструкції, накази та методики не можуть розглядатися у відриві від персоналу фіскальних інституцій, що мають ними оперувати. Важливим є підвищення кваліфікації та цифрових навичок співробітників податкової служби, необхідних для виконання посадових обов'язків із проведення *E-аудиту*. Актуальною і доцільною є взаємодія між фіскальними інституціями та закладами освіти (першочергово – вищої) в контексті актуалізації потреб у підготовці персоналу відповідних установ, перегляду загальних і фахових компетентностей освітньо-професійних програм та курсів із підвищення кваліфікації. Зростання ефективності адміністрування податків можливе за наявності фідбеку з боку основних стейкхолдерів – платників. Доцільним видається їх систематичне опитування щодо якості контрольної та перевіркової роботи фіскальних органів, а також проведення роз'яснювальних кампаній, навчальних тренінгів та вебінарів / семінарів.

Євроінтеграційні прагнення України не лише відкривають широкий спектр можливостей, а й накладають на державні інституції чимало зобов'язань щодо сумлінного та своєчасного обміну фінансовою інформацією із зарубіжними партнерами. Важливим є двосторонній безпечний обмін, коли, з одного боку, вітчизняні фіскальні інституції можуть оперативно відповісти на зовнішній запит, а з іншого – одержати від партнерів інформацію про іноземні фінансові активи власних резидентів. Це має посилити контроль своєчасності і повноти декларування доходів, що підлягають оподаткуванню, виявлення не задекларованих доходів та активів, аплікації правил трансфертного ціноутворення. Щодо останнього, то ще у 2023 році Україною укладено міжнародний договір з розробки програмного забезпечення інформаційно-комунікаційної системи «Автоматизована система роботи з великими масивами даних для проведення аналізу ризиків з трансфертного ціноутворення» (*BigData TP*). Її метою є автоматизація перевірочних процедур щодо відповідності контрольованих операцій принципу «витягнутої руки», імплементація ризик-орієнтованого підходу, прискорення і підвищення якості податкових перевірок, попередження фіскальних правопорушень та зниження трансакційних витрат стейкхолдерів, зокрема через економію часу. Залучення Державної податкової служби України (в якості компетентної інституції) до міжнародної системи автоматичного обміну інформацією за Загальним стандартом звітності (*Common Reporting Standard, CRS*) та звітами в розрізі національних економік (*Country-by-Country Reporting*) із близько 170 іноземними фіскальними інституціями стає можливим після проходження нею віртуального оцінювання експертами Глобального форуму ОЕСР на предмет якості захисту конфіденційних даних. Органічна автоматизація обміну фіскальною інформацією за спецзапитами з іноземними компетентними інституціями має надати змогу не лише акумулювати її безпечно, а й встановлювати автоматичні маркери контролю за згаданими запитами, уникаючи дублювання, економити час і зберігати пошукову історію. Взагалі, в контексті модернізації підходів до податкового адміністрування саме ресурс часу стає ключовим фактором успішної трансформації.

Важливими кроками видаються уніфікація методології, стандартів та класифікаторів для підтримки функціонування цифрових систем Мінфіну та інших інституцій управління публічними фінансами, що потенційно має сприяти ефективному узгодженню форматів обробки фіскальної інформації, а також успішній реалізації принципу інтероперабельності інформресурсів. Маркером придатності вітчизняних фіскальних інституцій до імплементації євростандартів стала їх інтеграція із базою транскордонних онлайн-продажів *B2C* та центральною електронною системою платіжної інформації (*Central Electronic System of Payment information, CESOP*) для виявлення можливого шахрайства щодо ПДВ в *e*-комерції, здійснюваній продавцями-резидентами інших державах-членів ЄС чи країн, що до нього не входять. Необхідною є інтеграція із панєвропейською системою моніторингу руху підакцизних товарів (*Excise Movement and Control System, EMCS*).

Питання якості адміністрування податків лежить в основі забезпеченні ефективної податкової політики економічного розвитку. Цифровізація є сучасним трендом трансформації фіскального простору. Одним із найпроблемніших залишається питання захисту персональної інформації платників податків та детермінації рівня доступу контролюючих органів до неї. Імплементація кращих європейських практик кодування та декодування конфіденційної інформації платників є безальтернативною для України в контексті євроінтеграції.

Література:

1. Національна стратегія доходів до 2030 р. Міністерство фінансів України. URL: <https://surl.li/ffivtw>
2. Про схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2030 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження КМУ від 17.11.2021 р. № 1467-р. URL: <https://surl.li/frnpgb>
3. Про затвердження Змін до Порядку надання документів великого платника податків в електронній формі при проведенні документальної перевірки: Наказ Мін. фін. України від 15.09.2020 р. № 561. URL: <https://surl.li/jqaflo>
4. Pasichnyi, M. (2024). Fiscal dominants of military financing. *Scientia fructuosa*, 2(154), 20-37. DOI: [https://doi.org/10.31617/1.2024\(154\)02](https://doi.org/10.31617/1.2024(154)02).